

VĚC VALAŠINAS PROTI LITVĚ

[Čl. 3, 8](#) a [34 Úmluvy](#)

(zákaz nelidského a ponižujícího zacházení;

právo na respektování korespondence;

závazek smluvních států nebránit účinnému výkonu práva na podání stížnosti orgánům [Úmluvy](#))

Dne 24. července 2001 vyhlásil předseda senátu 3. sekce

Evropského soudu pro lidská práva

v Paláci lidských práv ve Štrasburku rozsudek ve věci Valašinas proti Litvě.

Soud rozhodoval v senátu (3. sekce).

Ke skutkovému stavu

Stěžovatelem je litevský státní příslušník, pan Juozas Valašinas (nar. 1974). Dne 5. 10. 1993 nastoupil k výkonu trestu odnětí svobody na 9 let za krádež, držení a prodej střelných zbraní. Na počátku dubna 1998 byl převezen z věznice v Lukiškes do věznice v Pravieniškes. Zde byl ihned po příjezdu umístěn na oddělenou segregáční jednotku, tzv. SAB (Sunkiai auklėjamuju burys) v 5. sektoru věznice. Dne 30. 6. 1998 byl z SAB propuštěn a uvězněn za normálních podmínek v sekci 13 a později 21 v 1. sektoru. Od 5. do 20. 1. 1999 byl držen v cele izolace (Baudos izoliatorius), načež byl znovu umístěn na SAB. V dubnu 2000 byl propuštěn na svobodu na základě prezidentské milosti.

Řízení před Evropským soudem pro lidská práva

Pan Valašinas se 14. 5. 1998 obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva. Ve své stížnosti, později doplněné, tvrdil, že podmínky, v nichž byl vězněn od dubna 1998 do dubna 2000, se rovnaly nelidskému a ponižujícímu zacházení a porušily [čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod](#) (dále Úmluva). Uvedl také, že kontrola jeho korespondence s orgány [Úmluvy](#), prováděná správou věznice, představovala porušení [čl. 8 a 34 Úmluvy](#). Po vstupu v platnost [Protokolu č. 11 k Úmluvě](#) (1. 11. 1998) projednávání stížnosti převzal Evropský soud pro lidská práva (dále Soud). Věc byla přidělena 3. sekci Soudu, jejíž senát 14. 3. 2000 stížnost prohlásil za zčásti přijatelnou k meritornímu posouzení. Ve dnech 25. a 26. května 2000 delegáti Soudu v rámci šetření navštívili Litvu, včetně příslušné věznice.

K [čl. 3 Úmluvy](#): A. Všeobecné podmínky věznění

[Čl. 3 Úmluvy](#) zní: „ Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

Stěžovatel formuluje proti podmínkám, za nichž byl vězněn, řadu námitek (viz str. 3-9 originálu rozsudku).

Litevská vláda uvádí, že všeobecná situace ve věznicích, na kterou si dotyčný stěžuje, konkrétně prostor, stravování a zdravotní péče, je slučitelná s požadavky [čl. 3](#).

Jak Soud uvedl při mnoha příležitostech, [čl. 3 Úmluvy](#) zakotvuje jednu z nejzákladnějších hodnot demokratické společnosti. Absolutně zakazuje mučení a nelidské či ponižující zacházení anebo trest, nehledě na okolnosti a chování oběti (Labita proti Itálii, 2000).

Soud dále připomíná, že podle jeho judikatury musí špatné zacházení (ill-treatment) dosáhnout určité minimální úrovně závažnosti, má-li spadat do působnosti [čl. 3](#). Posouzení této minimální úrovně je relativní; závisí na všech okolnostech případu, jako je trvání tohoto zacházení, jeho fyzické a psychické účinky, a v některých případech pohlaví, věk a zdravotní stav oběti. Kromě toho při posuzování, zda je určité zacházení "ponižující" ("degrading") ve smyslu [čl. 3](#), Soud přihlíží k tomu, zda jeho cílem bylo dotčeného člověka pokořit (humiliate) a potupit (debase) a zda, pokud jde o důsledky, postihlo jeho osobnost způsobem neslučitelným s [čl. 3](#). Ani absence takového cíle však nemůže s konečnou platností vyloučit konstatování porušení [čl. 3](#) (Peers proti Řecku, 2001).

Soud v minulosti důsledně zdůrazňoval, že inkrimované utrpení a pokoření musí v každém případě přesáhnout to, které je nevyhnutelným prvkem utrpení a pokoření spojených s danou formou legitimního zacházení nebo trestu. Opatření, kterými je jednotlivec zbaven svobody, mohou často takový prvek obsahovat. Podle tohoto ustanovení musí stát zajistit, aby byl jednotlivec vězněn za podmínek, které jsou slučitelné s úctou k jeho lidské důstojnosti, aby ho způsob a metoda výkonu opatření nevystavovaly úzkosti či strádání takové intenzity, jaká přesahuje nevyhnutelnou míru utrpení, jež je vlastní věznění, a aby - s přihlédnutím k praktickým nárokům věznění - bylo zajištěno jeho zdraví a blaho (Kudla proti Polsku, 2000).

1. Jednotka SAB

Soud se nejprve zabývá všeobecnými podmínkami věznění na SAB, kde stěžovatel strávil více než jeden rok. Konstatuje, že stěžovateli bylo přiděleno přibližně 5 m² z plochy ložnice (22 spoluvězňů). Toto číslo musí být nazíráno v kontextu široké volnosti pohybu, jaké stěžovatel požíval mezi budíčkem v 6h 30 a večerkou ve 22h 30 v celém prostoru SAB,

kteřý sestával z oddělené ložnice, společenské místnosti, kuchyně, hygienických zařízení a otevřeného dvora. Ložnice byla velkou místností o 92 m² a nechybělo v ní ani světlo ani ventilace. Soud má za to, že prostorové, světelné a ventilační podmínky na SAB byly podstatně lepší než ty, jaké zjistil ve výše citované věci Peers, kde stěžovatel sdílel temnou a špatně větranou celu o 7 m² s dalším spoluvězněm a měl mnohem omezenější možnost pohybu mimo celu.

Soud poznamenává, že hygienická zařízení, sestávající z toalet a sprchy, se nacházela v odděleném prostoru a mohla být stěžovatelem používána kdykoli mezi budíčkem a večerkou. Tento prostor jako celek byl poněkud zašpiněný, avšak nadměrně nepáchl. Je pravda, že mezi "tureckými" záchody nebyly až do konce roku 1999 přepážky. Ačkoli je jejich absence politováníhodná, je třeba poznamenat, že hygienická zařízení bylo možno uzavírat od ostatních částí SAB a že stěžovatel nebyl nucen toaletu používat v přítomnosti jiného vězně (opačná situace: viz Peers). Stěžovatel nikdy netvrdil, že musel použít toalety v době, kdy byl viděn jiným vězněm; naopak uváděl, že vězni používali v daný okamžik jen jednu toaletu, aby vzájemně respektovali své soukromí. Dále, i když nedostatečné zásobování toaletním papírem ve věznici může vyvolat problém z hlediska [čl. 3 Úmluvy](#), nebylo prokázáno, že by stěžovatel takto strádal v praxi. Soud poznamenává, že ložnice byla vybavena adekvátními lůžkovinami, které byly pravidelně prány a sušeny v prádelně věznice. Stěžovatel měl také možnost si vyprat své prádlo v prostoru hygienických zařízení a usušit ho na dvoře nebo radiátorech. Celkově vzato se Soud domnívá, že podmínky týkající se hygieny a praní prádla nebyly neslučitelné s [čl. 3](#).

Stěžovatel tvrdil, že mu mezi 11. a 16. 6. 1998 nebyla poskytnuta lékařská pomoc. Připustil však, že se pokusil pouze jednou - při snídani dne 11. 6. - o pomoc požádat prostřednictvím speciální telefonní linky mezi SAB a ošetřovnou, a že poté nekontaktoval přímo lékaře věznice. Za těchto okolností Soud nepokládá za prokázané, že se stěžovateli nedostalo na SAB lékařské pomoci.

Soud konečně konstatuje, že ložnice, kuchyň a společenská místnost byly vybaveny nábytkem pro osobní potřeby a audiovizuálními zařízeními pro relaxaci. Shrnuto, Soud se domnívá, že všeobecné podmínky věznění na SAB nedosahovaly minimální úrovně závažnosti, jaká by se mohla rovnat ponižujícímu zacházení ve smyslu [čl. 3 Úmluvy](#).

2. Normální režim (sektor 1)

Soud se dále zabývá všeobecnými podmínkami normálního režimu věznění v sektoru 1, kde stěžovatel strávil necelý rok. I když byl prostor přidělený dotyčnému v ložnicích sekcí 13 a 21 tohoto sektoru jen 2,7 a 3,2 m², ložnice samotné měly plochu 86 a 55 m² a nechybělo v nich ani světlo ani větrání. Navíc nebyl nijak omezen stěžovatelův pohyb po celém sektoru nebo dvoře mezi budíčkem a večerkou. Relativně omezený prostor tak byl kompenzován celkovou velikostí ložnic, jakož i stěžovatelovou volností pohybu.

Situace týkající se sanitárních zařízení a možností praní prádla byla v podstatě stejná jako na SAB. Pokud jde o stravování, je pravda, že počet židlí byl ve vězeňské jídelně omezený, avšak stravování bylo organizováno postupným příchodem vězňů. Nebylo prokázáno, že by kterýkoli vězeň kdykoli odešel bez stravy kvůli přeplnění jídelny. Soud je přesvědčen, že hygiena jídelny a podávané stravy byla pravidelně kontrolována příslušnými orgány. Neexistuje žádný důkaz, že by stěžovatel, nebo jakýkoli jiný vězeň, utrpěl fyzickou újmu kvalitou stravování v jídelně. Podle názoru Soudu mohla možnost zásilek stravy od příbuzných, nebo nákupu v obchodě věznice, kompenzovat stěžovatelovu nespokojenost s možnou monotónní dietou poskytovanou jídelnou. Soud dospěl k závěru, že stravování ve věznici nebylo ponižující.

Nebylo prokázáno, že by byl stěžovatel, nebo jakýkoli jiný vězeň, podrobován "režimu stání", jak stěžovatel tvrdil. Vězňům bylo dovoleno sedět na svých lůžkách a židlích, vyjít na dvůr a zde se procházet nebo si sednout. Soud dále konstatuje, že lékařská péče ve věznici nepostrádala základní vybavení, léky či personál k tomu, aby mohla zajistit ochranu stěžovatelova zdraví v souladu s [čl. 3](#).

Zdá se, že obecný nedostatek práce a vzdělávacích možností ve věznici vyvolával atmosféru nudy. Je však třeba poznamenat, že byl organizován jistý počet koncertů a filmových představení. Vězňové si též mohli půjčovat knihy z knihovny, sledovat televizi, poslouchat hudbu, procházet se po dvoře nebo se oddávat jiným oddechovým činnostem. Celkově vzato se Soud domnívá, že všeobecná situace v normálním režimu věznice nebyla tak pochmurná, jak ji stěžovatel vylíčil. Má za to, že podmínky věznění v normálním režimu nedosáhly minima závažnosti, které se rovná "ponižujícímu" ve smyslu [čl. 3](#).

3. Cela izolace

Soud s ohledem na zjištění, která jeho delegáti učinili ve věznici, konstatuje, že stížnosti dotyčného na pobyt v cele izolace po dobu 15 dní, nedosahují minima závažnosti, které by se rovnalo zacházení jsoucím v rozporu s [čl. 3](#).

B. Specifické akty vězeňských orgánů

1. Tělesná prohlídka ze dne 7. května 1998

Pan Valašinas si stěžuje, že tělesná prohlídka, které byl podroben 7. 5. 1998, představovala ponižující zacházení, jež porušilo [čl. 3](#). Především byl údajně přinucen, aby se vyslékl do naha v přítomnosti příslušnice vězeňské služby, přičemž cílem bylo ho pokořit. Poté mu bylo nařizováno, aby si sedl do dřepu, načež byly příslušníky stráže, kteří neměli rukavice, ohledány jeho pohlavní orgány a potraviny, které dostal od osoby, jež ho navštívila.

Vláda o pravdivosti těchto tvrzení pochybuje s tím, že personál je obeznámen s příslušnými ustanoveními a hygienickými normami.

Pokud jde o sporný fakt přítomnosti ženy při tělesné prohlídce, Soud konstatuje, že jeho delegáti zjistili, že žena, identifikovaná stěžovatelem jako J., ve věznici pracovala a její přítomnost při prohlídce dne 7. 5. 1998 byla možná jak teoreticky, tak prakticky. Také zjistili, že prohlídka po osobní návštěvě mohla zahrnovat vysléknutí vězně do naha. Podle názoru Soudu neexistence jakéhokoli záznamu o šetření, provedeném ředitelem věznice po stížnosti, kterou tehdy stěžovatel podal, ukazuje na neochotu vězeňských orgánů incident řádně vyšetřit. Soud s ohledem na to, že mu nebyl předložen žádný důkaz, který by činil stěžovatelova tvrzení nevěrohodnými, a na druhé straně na to, že získal jisté důkazy, které tvrzení podporují (viz, mutatis

mutandis, Timurtas proti Turecku, 2000), konstatuje, že tělesná prohlídka byla provedena způsobem, jaký vyličil stěžovatel.

Soud je toho názoru, že i když mohou být prohlídky s vyslédnutím do naha příležitostně nezbytné k zajištění bezpečnosti věznic, ochraně pořádku a předcházení zločinnosti, musí být prováděny přiměřeným způsobem. Přinucení stěžovatele, aby se vyslékl do naha v přítomnosti ženy, a následné dotýkání se jeho pohlavních orgánů a potravin holýma rukama, ukazují na zřejmý nedostatek úcty k dotyčnému, a ve svém důsledku snížily jeho lidskou důstojnost. Musely v něm zanechat pocity úzkosti a méněcennosti, způsobily ho pokofit a potupit. Soud proto dospěl k závěru, že tělesná prohlídka byla ponižujícím zacházením ve smyslu [čl. 3](#).

2. Údajné šikanování stěžovatele a absence prošetření

Stěžovatel dále uvedl, že byl vězeňskými orgány šikanován, a to prostřednictvím svévolných kázeňských trestů, jež proti němu byly namířeny jako odplata za jeho aktivitu vůdce vězeňské organizace "Cíl", kterou vězni založili v srpnu 1998 za účelem vzájemné pomoci a podpory.

Soud poznamenává, že kázeňské tresty zahrnovaly povinnosti úklidu, dočasná omezení sociálně-ekonomických práv a volnosti pohybu nebo zaznamenávaná kázeňská napomenutí. Avšak Soud výše shledal, že všeobecné podmínky stěžovatelova věznění nedosáhly úrovně závažnosti spadající do působnosti [čl. 3](#). Stěžovatel nepředložil žádné lékařské záznamy nebo jiné důkazy, jež by ukazovaly na to, že v důsledku těchto kázeňských trestů trpěl nepříjemnostmi nebo úzkostmi přesahujícími nevyhnutelný prvek utrpení nebo pokoření spojený s legitimními formami zacházení či trestu, jako jsou kázeňské sankce pro vězně, jejichž účelem je udržení řádu ve věznicích. Soud se proto domnívá, že inkriminované tresty nedosáhly minima závažnosti zacházení, jež je v rozporu s [čl. 3](#).

Je pravda, že [čl. 3 Úmluvy](#) zajišťuje právo na adekvátní vnitrostátní vyšetřování "věrohodných tvrzení o špatném zacházení" ve smyslu [čl. 3](#), "vedoucí k identifikaci a potrestání osob odpovědných" za takové zacházení. Ve výše citované věci Labita Soud konstatoval porušení [čl. 3](#) z toho důvodu, že státní orgány nevyšetřovaly tvrzené porušení [čl. 3](#). Avšak ve zmíněné věci se příslušná tvrzení týkala četných aktů násilí, pokořování a dalších forem mučení stěžovatele.

V nynějším případě si dotyčný stěžuje pouze na fakta, jež správa věznic zjistila předtím, než mu uložila kázeňské tresty, a na celkovou nekompetentnost personálu, spíše než na jakoukoli osobní, fyzickou nebo psychickou újmu ve smyslu [čl. 3](#). Soud není přesvědčen, že tato kritika obsahuje "důvěryhodné tvrzení o špatném zacházení", vyžadující "důkladné a účinné vyšetřování" (viz Labita).

V každém případě pak stěžovatelova tvrzení byla prošetřena. Stěžovatel netvrdil, že by neměl přístup ke kázeňským hlášením, jež na něj byla učiněna, nebo že by se nemohl hájit proti tvrzeným porušením vězeňské kázně. Naopak, měl možnost své argumenty přednést osobně i písemně kázeňské komisi věznic. Soud poznamenává, že kázeňský postih stěžovatele nebyl svévolný, a to s ohledem na důvody, jež byly uvedeny pro každé potrestání. Stěžovatel kromě toho užil svého práva zpochybnit všechna zjištění správy věznic před nezávislou autoritou Ombudsmana. Ombudsmanova šetření byla zahájena urychleně a do věznic byl vyslán jeho zástupce, aby vyšetřil některá ze stěžovatelových tvrzení. Ačkoli Ombudsman nemá zákonnou pravomoc zrušit správní rozhodnutí, je třeba poznamenat, že přinejmenším při dvou příležitostech byly správou věznic podniknuty kroky na základě Ombudsmanovy intervence. Soud dospěl k závěru, že prošetření stěžovatelových tvrzení o jeho šikanování, provedené na úrovni exekutivy a Ombudsmanem, za okolností projednávaného případu vyhovělo požadavkům [čl. 3](#).

Soud kromě toho poznamenává, že ředitel věznic v roce 1999 zahladil kázeňský záznam stěžovatele a pomohl mu dosáhnout předčasného propuštění na svobodu na základě prezidentské milosti tím, že poukázal na jeho zlepšené chování a dodržování vězeňského režimu. Za těchto okolností Soud nenachází podklad pro stěžovatelovo tvrzení, že byl šikanován za své aktivity v "Cíli".

K [čl. 8 Úmluvy](#):

Stěžovatel uvádí, že správa věznic otvírala jeho dopisy, které zaslal nebo obdržel od orgánů [Úmluvy](#). Tvrdí, že tím byl porušen [čl. 8 Úmluvy](#), jehož relevantní části mají následující znění:

"1. Každý má právo na respektování své (.) korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu (.) ochrany pořádku a předcházení zločinnosti (.)"

Soud poznamenává, že vláda tuto část stěžovatelovy stížnosti nezpochybuje. S ohledem na dopis, který Soudu v prosinci 1998 zaslal ředitel věznic, je prokázáno, že stěžovatelovy dopisy, zasláné orgánům [Úmluvy](#) nebo od nich obdržené, byly otvírány a stěžovateli navíc nebylo umožněno si obdržené dopisy ponechat. Tím došlo k zasahování do jeho práva na respektování korespondence podle [čl. 8 Úmluvy](#); takové zasahování může být ospravedlněno pouze tehdy, jsou-li splněny podmínky druhého odstavce tohoto článku. Konkrétně, zasahování musí být "v souladu se zákonem", sledovat legitimní cíl a být nezbytné v demokratické společnosti pro jeho dosažení (viz výše cit. Peers).

V projednávaném případě mělo zasahování zákonný podklad v § 41 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a Soud připouští, že sledovalo legitimní cíl "ochrany pořádku a předcházení zločinnosti". Avšak pokud jde o nezbytnost zasahování, vláda nepředložila žádné důvody, které by mohly ospravedlnit kontrolu korespondence zasláné Soudu, jejíž důvěrnost musí být respektována (viz Peers). Inkriminované zasahování tudíž nebylo nezbytné v demokratické společnosti ve smyslu [čl. 8 odst. 2 Úmluvy](#). [Čl. 8 Úmluvy](#) byl porušen.

K [čl. 34 Úmluvy](#): Nakonec stěžovatel uvádí, že žalovaná vláda porušila [čl. 34 Úmluvy](#), který zní:

"Soud může přijímat stížnosti od každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za poškozené v důsledku porušení práv přiznaných [Úmluvou](#) nebo Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké

smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva."

Stěžovatel v této souvislosti tvrdí, že až 18. 12. 1998 odeslala správa věznice jeho tři dopisy z 30. 11., 3. 12. a 15. 12. téhož roku, adresované Soudu. Podle mínění stěžovatele bylo odeslání těchto dopisů neoprávněně zdrženo, neboť obsahovaly kritiku vězeňských orgánů. Při setkání s delegáty Soudu stěžovatel zmínil také dopis z 16. 12. 1998, který údajně předal správě věznice, ale který nikdy nebyl Soudu doručen.

Soud poznamenává, že zpoždění v odeslání dopisů z 30. 11., 3. 12. a 15. 12. neukazuje na promyšlený záměr správy věznice bránit dotyčným, aby si stěžoval Soudu. Zápis ze schůze správy věznice z 15. 12. 1998 navíc ukazuje, že stěžovatel mohl svou korespondenci Soudu zasílat. Pokud jde o údajný dopis z 16. 12. 1998, Soud o pravdivosti příslušného tvrzení pochybuje, jelikož stěžovatelem nebylo vzneseno před rozhodnutím Soudu o přijatelnosti stížnosti, nýbrž až při jeho setkání s delegáty Soudu. Stěžovatel navíc nespécifikoval, co v dopise mělo být napsáno a proč by měl být správou věznice zadržen. Za těchto okolností a s ohledem na fakt, že předchozí dopisy byly odeslány bez citelného zdržení, Soud odmítá tvrzení, podle něž bylo stěžovateli bráněno ve výkonu jeho práva na podání stížnosti Soudu (viz, mutatis mutandis, Michael Edward Cook proti Rakousku, 2000). [Čl. 34 Úmluvy](#) nebyl porušen.

Spravedlivé zadostiučinění

Stěžovatel na základě [čl. 41 Úmluvy](#) požádal o spravedlivé zadostiučinění ve výši 10 000 litevských litai (LTL) za morální újmu. Soud je toho názoru, že dotyčný utrpěl jistou morální újmu, jako důsledek tělesné prohlídky a kontroly korespondence s orgány [Úmluvy](#). V tomto ohledu mu přiznává částku 6 000 LTL.

Stěžovatel dále požádal o proplacení nákladů řízení ve výši 1 694 LTL, mimo 5 000 francouzských franků, které již byly vyplaceny jeho právnímu zástupci v rámci právní pomoci Rady Evropy. Soud tento požadavek pokládá za oprávněný.

Výrok rozsudku

Soud rozhodl jednomyslně, že:

- 1. [čl. 3 Úmluvy](#) byl porušen, pokud jde o tělesnou prohlídku stěžovatele ze dne 7. 5. 1998;**
- 2. [čl. 3 Úmluvy](#) nebyl porušen, pokud jde o další stěžovatelova tvrzení o tom, jak s ním bylo zacházeno a jaké byly podmínky věznění;**
- 3. byl porušen [čl. 8 Úmluvy](#);**
- 4. nebyl porušen [čl. 34 Úmluvy](#);**
- 5. žalovaný stát musí do tří měsíců ode dne, kdy se rozsudek stane konečným podle [čl. 44 odst. 2 Úmluvy](#), stěžovateli vyplatit 6 000 LTL za morální újmu a 1 694 LTL za náklady řízení; tyto částky budou navýšeny o prostý úrok ve výši 9,28 % p. a. za období od vypsání výše uvedené lhůty do vyplacení;**
- 6. žádost o spravedlivé zadostiučinění se v dalším zamítá.**